

Є.М.ЛУНЯК

КАТЕРИНОСЛАВСЬКА ГУБЕРНСЬКА ЗЕМСЬКА УПРАВА В СВІТЛІ БІОГРАФІЙ

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ І.О.КОЧЕРГІНА
ЗЕМСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ
КАТЕРИНОСЛАВЩИНИ (ПЕРСОНО-
ЛОГІЧНИЙ ВИМІР): МОНОГРАФІЯ. – Д.:
ГЕРДА, 2011. – 216 С. – (СЕРІЯ «DNIPRO-
VIANA»)

Нещодавно, в березні 2011 р. у Дніпропетровську вийшла в світ наукова монографія історика-краєзнавця Ігоря Олександровича Кочергіна «Земське самоврядування Катеринославщини (Персоналогічний вимір)». Як, на жаль, вже стало типовим для такого роду наукових видань, ця книга була надрукована досить обмеженим накладом – лише 300 примірників. Проте й така кількість екземплярів цього видання змогла побачити світ багато в чому завдяки наполегливим зусиллям автора та підтримці видавництва «Герда», в особі його директора Ольги Вінниченко та художнього редактора Михайла Кислова, заслуги яких не оминув відзначити сам І.О.Кочергін у передмові до свого твору.

Ця праця, по суті, є результатом багаторічних досліджень з історії Дніпропетровщини XVIII-XX ст., здійснених науковцем, який вже відзначився низкою статей і кількома монографіями в даній царині та є добре знаним не лише у межах свого регіону. Зокрема, на одну з його значних праць, присвячених видатному суспільно-політичному та культурному діячу

Катеринославщини другої половини XIX ст. Олександрю Полю, автор цих рядків вже відгукувався свого часу рецензією [О.Ростовська, Є.Луняк. Книга І.Кочергіна «Олександр Поль: мрії, справи, спадщина» / / Сіверянський літопис. – Чернігів, 2002. - №6 (48). – С.129-130.].

В дослідженні, яке стало основою нової монографії І.О.Кочергіна, головна увага звернута на діяльність голів Катеринославської губернської земської управи, що була утворена після відомої реформи Олександра II в 1866 р. й проіснувала до революції 1917-го. Ця наукова праця покликана пролити світло на особистий внесок тих людей, котрі головували в даній інституції, у розвиток свого краю в другій половині XIX – на початку XX ст., що в свою чергу дозволяє повернути з забуття низку імен керівників, роль яких несправедливо применшувалася, замовчувалася, спотворювалася чи ігнорувалася в радянські часи. Апріорі представники верхівки поміщицько-буржуазного табору та прислужники самодержавства не могли бути позитивними

героями історичних досліджень в період домінування компартійної ідеології. Умови для об'єктивного й всебічного вивчення цього питання з'явилися лише в добу відносної деідеологізації історичної науки в Україні.

Книга І.О.Кочергіна має досить солідний обсяг – 216 сторінок (16 ум. друк. арк.). Оригінальним є зовнішнє оформлення даного видання: темнозелена обкладинка із золотими літерами назви, стилізованими під шрифт початку ХХ ст., доповнена візерунками, притаманними палітуркам тієї епохи, справляє візуальний ефект, принаймні, сторічного раритету. Також слід відзначити якісне художнє оформлення твору, текст якого супроводжується багатим ілюстративним матеріалом, насамперед фотодокументами, зібраними особисто автором, а також майстерними малюнками кандидата архітектури Олександра Харлана.

Структурне компонування монографії є наступним. Працю відкриває коротка передмова, де автор формулює мету та завдання свого твору, дає стислу характеристику стану вивчення даної теми, вказує основний комплекс джерельної бази дослідження, а також висловлює подяку тим людям, що надали йому допомогу при опублікуванні книги.

Основна частина відкривається коротким нарисом про історію Катеринославської губернської земської управи, що дозволяє побіжно ознайомитися з еволюцією цієї установи від її створення до занепаду та припинення діяльності. Власне кажучи, саме після цього й починається персонологічний вимір, зазначений у назві монографії, оскільки далі йдуть біографічні розвідки, присвячені десяти головам управи. Кожна з них названа ім'ям зазначеної особи з додаванням до нього публіцистичної складової, що характеризувала б людину. Наприклад, «Перший середрівних. Бразоль Дмитро Никонович», «Людина з епохи, що минула. Герсеванов Микола Борисович», «Патріарх земської управи. Бурхановський Іван Васильович», «На захисті земської

справи. Родзянко Михайло Володимирович» тощо. Всі створені життєписи базуються на великому масиві свідчень архівних і опублікованих джерел, які були уважно вивчені та детально проаналізовані автором. Масштабну пошукову роботу провів він в архівосховищах України та Росії. Завдяки виваженому та логічному підходу до викладу матеріалу, автору вдалося створити цілісну, послідовну, яскраву та цікаву картину діяльності губернської земської управи на Катеринославщині в особах.

На завершенні твору вміщені післямова з підведенням підсумків, список використаних джерел і літератури та іменний покажчик. Важливе значення має подання автором наприкінці праці додатків, що складаються з повного хронологічного покажчика всіх голів Катеринославської губернської земської управи, її поіменного складу за всі роки, а також переліку друкованих праць голів управи. Крім цього І.О.Кочергін опублікував 11 архівних документів з життя згаданих осіб, виявлених ним особисто в архівах Москви та Санкт-Петербурга.

Загалом можна висловити подяку І.О.Кочергіну за створення корисного та якісного наукового дослідження, яке, безумовно, є не тільки значним доробком у розвитку регіональної історії, але й має значення для кращого розуміння минулого Наддніпрянської України, як тогочасної складової імперії Романових. Науковий та, водночас, легкий стиль автора робить її доступною не лише для вузького кола фахівців-істориків, але й для широкого загалу аматорів, зацікавлених історією Дніпропетровського краю та й взагалі минулим нашої держави.

В той же час не можна обмежитися лише компліментарною частиною характеристики даного твору, оминувши увагою її критичну складову. Залишаючи поза розглядом помилки друку, без яких не обходиться практично жодна публікація (їх у тексті ми нарахували більше десятка), зауважимо лише ті нечисленні моменти, де наявні

фактологічні хиби чи неточності. Наприклад, І.О.Кочергін зазначає, що 7 грудня 1894 р. І.В.Бурхановський «вітав великого князя Миколу Олександровича з приводу його одруження, а 1.01.1896 р. був присутній на коронуванні Миколи II в Москві» (С. 93-94). Мабуть правильніше було б зазначити, що на той момент Микола II вже зійшов на престол Російської імперії після смерті свого батька Олександра III 20 жовтня (1 листопада) того року. Що ж до коронації, то, як відомо, вона відбулася 14 (26) травня 1896 р. й була затьмарена трагедією на Ходинському полі.

Кількаразово І.О.Кочергін наголошує на тому, що М.В.Родзянко та І.К.Абаза всіляко сприяли розвитку Обласного музею (С. 118, 136, 144). Очевидно, термін «обласний» привнесений з реалій пізнішої доби і навряд чи використовувався в документації часів Родзянка й Абази. Те ж саме можна віднести й на рахунок наведеної автором тези про «проведення Обласної сільськогосподарської виставки» у 1909-1910 рр. (С. 145-146).

А ось в наступному пасажі бачимо відверту хронологічну похибку, що призводить до неправильного трактування подій. І.О.Кочергін зазначає: «Першого серпня 1914 р. Російська імперія вступила у Першу світову війну. Тому до звичайних обов'язків голови управи додалося безліч інших проблем. Незадовго до вступу Росії у війну, 30 липня 1914 р. було створено Катеринославський губернський комітет Всеросійського земства, яке очолив К.Д.Гесберг. Задачі комітету були такими: постачання армії медикаментами, одягом, продовольством, допомога пораненим і військовополоненим» (С. 147). Більшість дат автором наведені за старим стилем, проте саме у випадку початку війни для Росії він подає датування за новим. Звідси помилкове уявлення про створення зазначеного комітету за два дні до початку війни. Однак для правильного визначення часового проміжку події варто розглядати в межах одного стилю. Війна почалася для Російської імперії 19 липня (1 серпня), а згаданий

комітет був створений 30 липня (12 серпня), тобто через 11 днів після її початку й аж ніяк до. Звідси й впливають завдання комітету, позначені автором.

Згадуючи про заснування Рішельєвського ліцею, де навчався М.Б.Герсеванов, І.О.Кочергін занотує, що заклад відкрився «у січні 1818 р. за сприяння генерал-губернатора Новоросійського краю А.Е. де Рішельє» (С. 29). Стороннього читача це могло б привести до думки, що на момент відкриття ліцею на чолі Новоросії стояв саме герцог Рішельє. Однак у цей час він перебував у Франції, де посідав пост прем'єр-міністра. І хоча ініціатива заснування закладу дійсно належала Рішельє, втілення її в життя належало до заслуг іншого француза – Олександра Ланжерона.

Деякі моменти автору книги було б правильніше пояснити чіткіше. Наприклад, щодо утворення в 1916 р. «Будинку-притулку для воїнів інвалідів 2-ї Вітчизняної війни» (С. 152). Царський уряд оголошував всі війни, що велися на території імперії, починаючи з наполеонівських часів (1812), «вітчизняними»: Кримську (1853-1856), Японську (1904-1905), Першу світову, прозвану в народі «Германською» чи «Німецькою», (1914-1918). Хоча, здебільшого, під «вітчизняною» розумілася саме війна 1812-го року. Тому згадану ним дефініцію «2-а Вітчизняна», що містилася в тогочасних джерелах, автору було б краще взяти в лапки й, можливо, доповнити поясненням.

Не зовсім коректно звучить і наступна теза книги про економічні проблеми дворянства після реформи 1861 р.: «Труднощі, з якими зіткнулися землевласники, використали євреї, які чи не єдині в губернії могли дати кредит, щоправда під великі відсотки» (С. 46). Зрозуміло, що тут йдеться саме про єврейських лихварів, а не загалом про всіх представників даної нації, широко представленої в ремісництві, медицині, мистецтві, юриспруденції тощо.

Однак висловлені зауваження не є суттєвими і не знижують наукової вартості праці І.О.Кочергіна, який своїм доробком зробив серйозний внесок до розвитку вітчизняної історичної регіоналістики, добре ув'язавши досліджувану ним тему з

загальноукраїнським контекстом. Можна побажати автору монографії наснаги до продовження своєї плідної творчої діяльності, спрямованої на заповнення інформативних лакун про минуле своєї малої та великої Батьківщини.

